

Kohtulahendite kogumik

KOHTUJURISTI ETTEPANEK
EVGENI TANCHEV
esitatud 28. märtsil 2019¹ⁱ

Kohtuasi C-171/18

Safeway Ltd
versus
Andrew Richard Newton,
Safeway Pension Trustees Ltd

(eelotsusetaotlus, mille on esitanud Court of Appeal (Ühendkuningriik))

ELTL artikkel 157 ning meeste ja naiste võrdne tasustamine – Võrdse tasu maksmist käsitleva Barberi kohtuotsuse rakendamine pensioniea suhtes – Barberi perioodi lõpukuupäeva kindlaksmääramine – Liidu õigusest tuleneva keelu pensioniea tagasiulatuvalt allapoole ühtlustamiseks Barberi perioodi jooksul kohaldamisala – Asjaolu, et liikmesriigi õiguses ei ole ette nähtud tähtaega pensioniea suhtes ebavõrdset kohtlemist käsitleva menetluse algatamiseks – Liikmesriikide autonoomia õiguskaitsevahendite suhtes ja harta artikliga 47 ette nähtud õigus tõhusale õiguskaitsevahendile

1. Euroopa Kohtul on põhikohtuasjas haruldane võimalus anda oma otsus selle kohta, mis on liidu õiguse kohaselt vajalik selleks, et tagada meeste ja naiste võrdse töö eest võrdse tasu maksmise põhimõtte kohaldamine olukorras, kus liikmesriigi õiguses ei ole ette nähtud tähtaega selle põhimõtte väidetava rikkumise tunnistamist taotleva menetluse algatamiseks ning põhimõtte kohaldamist nõuab üks eraõiguslik isik teiselt. Konkreetsemalt on poolte vahel vaidlus küsimuses, kas meetmed, mille üks pensionifond võttis 1991. aastal seoses Euroopa Kohtu otsusega kohtuasjas Barber,² olid piisavad selleks, et täita selles otsuses võrdse tasu kohta kindlaksmääratud nõudeid pensionide puhul. Selles vaidluses on oluline ka liidu õigusest tulenev laiem nõue, et õigustega peavad kaasnema tõhusad õiguskaitsevahendid.

2. Court of Appeal of England and Wales (Inglismaa ja Walesi apellatsioonikohus; edaspidi „eelotsusetaotluse esitanud kohus“) küsib, kas vaidlusaluse pensioniskeemi kohta sõlmitud usalduslepingu muutmine 1996. aastal (Ühendkuningriigis on tööandjapensioniskeemide kõige levinum õiguslik vorm *trust*)³ seoses fondi valitsemise muutumisega 1991. aastal on kooskõlas kohtupraktikaga,⁴ mis käsitleb pensioniea tagantjärele langetamist⁵ meeste ja naiste pensioniea ühtlustamise teel nii, et naiste pensionieaks määratakse meeste oma, seni kui rakendatakse Euroopa Kohtu otsust kohtuasjas Barber.

1 Algeel: inglise.

2 17. mai 1990. aasta kohtuotsus Barber (C-262/88, EU:C:1990:209).

3 28. septembri 1994. aasta kohtuotsus Coloroll Pension Trustees (C-200/91, EU:C:1994:348, punkt 3).

4 Sellega seoses vt 28. septembri 1994. aasta kohtuotsused Coloroll Pension Trustees (C-200/91, EU:C:1994:348); Avdel Systems (C-408/92, EU:C:1994:349); Fisscher (C-128/93, EU:C:1994:353), ning Vroege (C-57/93, EU:C:1994:352).

5 Selgitan seda mõistet allpool punktis 11.

I. Õiguslik raamistik

A. Liidu õigus

3. ELTL artikli 157 lõiked 1 ja 2 sätestavad:

„1. Iga liikmesriik tagab meestele ja naistele võrdse või võrdväärse töö eest võrdse tasu maksmise põhimõtte rakendamise.

2. Käesolevas artiklis mõistetakse tasu all harilikku põhi- või miinimumpalka või mõnd muud tasumoodust kas rahas või loonuseks, mida töötaja tööandjalt oma töö eest otseselt või kaudselt saab.

Võrdne tasu ilma soolise diskrimineerimiseta tähendab, et:

- a) ühe ja sama tükitööna tehtava töö eest arvestatakse tasu ühe ja sama mõõtühiku alusel;
- b) ajatöö eest ühel ja samal töökohal on ühesugune tasu“.

B. Liikmesriigi õigus

4. Safeway pensioniskeemi („skeem“) 1. aprilli 1984. aasta usalduslepingu punkt 19 sätestab:

„Põhiettevõtja võib igal ajal ja aeg-ajalt fondivalitsejate nõusolekul põhiettevõtja ja fondivalitsejate vahel sõlmitud lisalepingu alusel muuta või täiendada skeemi volitusi ja tingimusi, sealhulgas käesoleva usalduslepingu ja eeskirjade sätteid, ning muuta kirjalikult lepinguid ja muid akte, mis kuuluvad käesoleva usalduslepingu ja teises lisas määratletud lepingute juurde, ning kasutada selliseid volitusi, et need jõustaksid lisalepingus kindlaks määratud kuupäeval, milleks võib olla sellise lepingu kuupäev või liikmetele saadetava kirjaliku teate kuupäev muudatuste või täienduste kohta või kuupäev, mis eelneb või järgneb mõistlikul ajal sellise lepingu kuupäevale, jõustades muudatuse või täienduse sõltuvalt olukorrast tagasiulatuvalt või edasiulatuvalt“.

II. Põhikohtuasja asjaolud ja eelotsuse küsimus

5. Põhikohtuasjas on arutusel küsimus, kuidas määrata kindlaks, mis kuupäeval määrati Safeway kontserni pensioniskeemi (eespool osutatud „skeem“) liikmetest nii mees- kui ka naistöötajate tavaliseks pensionieaks 65 eluaastat, kui varem oli see naiste puhul 60 ja meeste puhul 65 eluaastat.

6. Safeway Limited (edaspidi „kaebaja“), kes on skeemis põhiettevõtja, väidab, et tavalise pensioniea ühtlustamine toimus 1. detsembril 1991, kui skeemi liikmetele anti kirjalikult teada nii meeste kui ka naiste tavalise pensioniea ühtlustamisest 65. eluaastale ning millest alates nimetati skeemi üks hilisem muudatus tagasiulatuvalt kehtivaks.

7. Esimene vastustaja Andrew Newton, kes on skeemi liige, väidab, et korralise pensioniea ühtlustamine 65. eluaastale toimus alles 2. mail 1996 ehk päeval, mil jõustus leping, mille alusel skeemi oli formaalselt muudetud. Kui see väide peaks õige olema, siis ei olnud meeste ja naiste tavaline pensioniea ajavahemikul 1991. aasta detsembrist 1996. aasta maini ühtlustatud, nii et meestel oleksid sellel ajavahemikul pidanud olema samad õigused kui soodsamas olukorras rühmal, s.o naistel. Esimene vastustaja väidab, et naiste tavaline pensioniea jäi 60. eluaastale kuni skeemi formaalse muutmiseni 2. mail 1996 ja et ka meeste tavaline pensioniea oleks kuni selle kuupäevani pidanud olema sama.

8. Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et kui esimese vastutaja väide peaks olema õige, võib selle küsimuse lahendamisega tekkiv rahaline kulu olla hinnanguliselt üle 100 miljoni naela.

9. Teine vastustaja, Safeway Pensions Trustees Ltd., märgib oma kirjalikes seisukohtades, et jääb põhikohtuasjas neutraalsele seisukohale.

10. Tavalist pensioniiga muudeti tulenevalt 17. mai 1990. aasta kohtuotsusest Barber⁶, kus Euroopa Kohus järeldas, et EÜ artikliga 119 (nüüd ELTL artikkel 157) on keelatud diskrimineerida pensioniskeemide meesliikmeid, määrares neile teistsuguse pensioniea kui naistele. Kohtuasjas Barber oli meeste tavaline pensioniiga 65 ja naiste oma 60 eluaastat.

11. Kohtuotsuse ajaline mõju aga peatati ja Euroopa Kohus märkis kohtuotsuses Barber, et EÜ artikli 119 (nüüd ELTL artikkel 157) vahetule õigusmõjule saab selleks, et nõuda pensioniõigust selle diskrimineerimise tõttu, tugineda alles alates kohtuotsuse Barber avaldamisest 17. mail 1990. Seega oli sellel kohtuotsusel üksnes edasiulatav mõju.⁷ Kui pensionifondid võisid kohtuotsusest Barber tulenevalt oma liikmete tavalist pensioniiga ühtlustada ehk tõsta naiste pensioniiga meeste omani (ja põhikohtuasjas 65. eluaastale),⁸ siis enne selliseid meetmeid tuli ebasoodsamas olukorras rühma, s.o mehi kohelda samamoodi kui soodsamas olukorras olevat rühma, s.o naisi. Seega tuli alates 17. maist 1990, s.o kohtuotsuse Barber avaldamiskuupäevast kuni kuupäevani, mil pensionifond rakendas oma mees- ja naisliikmetele ühesuguse pensioniea määramisega meestele ja naistele võrdse töö eest võrdse tasu maksmise põhimõtte, mehi kohelda sama soodsalt kui naisi.⁹ Seda on hakatud nimetama ülespoole ühtlustamiseks ja asjaomast perioodi kutsutakse vähemalt Ühendkuningriigis „Barberi aknaks“.¹⁰

12. 1. septembril 1991 tehti skeemi kõigile liikmetele teatavaks eespool osutatud teade (edaspidi „1991. aasta teadaanne“), et fondivalitseja on otsustanud skeemi seoses kohtuotsusega Barber muuta, määrares nii meeste kui ka naiste tavaliseks pensionieaks alates 17. maist 1990 töötatud aastate puhul 65 eluaastat. Kaebaja kinnitas oma 1. detsembri 1991. aasta kirjaga nendele töötajatele, kes olid skeemi liikmed või kel oli õigus selleks saada, et 1991. aasta teadaandes kirjeldatud muudatused pensionihüvitiste süsteemis jõustuvad 1. detsembril 1991.

13. Väljavõte 1991. aasta teadaandest:

„Teie skeemi hüvitiste muudatused

Teatame käesolevaga ette [...] tähtsatest muudatustest Safeway pensionihüvitiste ja peretoetuste skeemis, mille ettevõtja ja fondivalitseja kavatsevad kehtestada alates 1. detsembrist 1991 [...] Ühtne tavaline pensioniiga 65 eluaastat nii meestele kui ka naistele – meeste ja naiste erinev kohtlemine tööelus on ammu õigusvastaseks tunnistatud. Üllataval kombel on erinev kohtlemine pensionide valdkonnas, eriti pensioniea puhul võimalik olnud. Euroopa Kohtu üks hiljutine otsus muudab seda olukorda [...]

Euroopa Kohus näitab pensionide valdkonnas uut teed

6 C-262/88, EU:C:1990:209.

7 *Ibid.*, punkt 45, kus Euroopa Kohus otsustas, et „asutamislepingu artiklile 119 tuginedes saavad käesoleva kohtuotsuse kuupäevale eelneva aja suhtes pensioniõigusi nõuda üksnes töötajad ja nende nimel nõude esitajad, kes enne seda kuupäeva on kohaldatavate siseriiklike õigusaktide alusel kohtumenetluse algatanud või nõude esitanud“. Sellele järgnes Euroopa Liidu lepingule lisatud 7. veebruari 1992. aasta protokoll (nr 2) Euroopa Ühenduse asutamislepingu artikli 119 kohta, mis on sõnastatud järgmiselt: „Käesoleva lepingu artikli 119 kohaldamisel ei loeta kutsealase sotsiaalkindlustusskeemi alusel saadud hüvitisi töötasuks, kui ja niivõrd kui need on seotud töötamisperioodiga enne 17. maid 1990, välja arvatud töötajate või nende nimel nõude esitajate puhul, kes on enne seda kuupäeva alustanud kohtumenetlust või esitanud võrdväärse nõude sellekohase siseriikliku õiguse alusel.“

8 Eelotsusetaotluse punkt 24. Vt ka 28. septembri 1994. aasta kohtuotsus Avdel Systems (C-408/92, EU:C:1994:349, punkt 21).

9 Eelotsusetaotlus, *ibid.* Vt ka 28. septembri 1994. aasta kohtuotsused Coloroll Pension Trustees (C-200/91, EU:C:1994:348, punkt 32) ja Avdel Systems (C-408/92, EU:C:1994:349, punkt 17).

10 Eelotsusetaotlus, *ibid.* ja punkt 38.

Võib-olla olete kuulnud ühest hiljutisest kohtuasjast, kus Guardian Royal Exchange (GRE) vaidles ühe oma endise töötajaga, hr Barberiga. Viimane väitis, et teda on sooliselt diskrimineeritud, kuna GRE keeldus talle teda vanuse pärast koondades pensioni maksmast, samal ajal kui tema olukorras naistöötaja oleks selle saanud.

Kohtuasi venis pikaks ja lõppes Euroopa Kohtus, kes lahendas asja hr Barberi kasuks. See on tähtis kohtuotsus, kuna see tähendab, et paljud ettevõtjad peavad nüüd meeste ja naiste erineva pensioniea pärast oma pensioniskeeme muutma. Seni ei ole ikka veel täielikult kindel, kuidas see kohtuotsus praktikas rakendub. Ettevõtja ja fondivalitseja on aga otsustanud, et aeg tavalise pensioniea ühtlustamiseks on küps. Mõlemad kavatsevad olukorda jälgida ning teha vajaduse korral täiendavaid muudatusi, kui kohtuotsuse mõju saab selgemaks“.

14. 1991. aasta teadaandes oli järgmine joonealune märkus:

„Rõhutame, et usaldusleping ja eeskirjad moodustavad [skeemi] õigusliku aluse ning käesolev teadaanne on ainult üldiseks teavitamiseks. Juhime tähelepanu, et käesolevas teadaandes kirjeldatud muudatustega muutuvad ka teie tööttingimused“.

15. Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et skeemi oli alates 1991. aasta detsembri algusest hallatud nii, nagu fondi liikmete pensioniiga, mis seni oli meeste ja naiste puhul olnud erinev, oleks ühtlustatud 65. eluaastale. Sellest lähtuvalt arvutati ka liikmete hüvitisi. Alates sellest ajast pensionile läinud töötajatele arvutati pensioni eeldusega, et nii meeste kui ka naiste tavaline pensioniiga on 65 eluaastat, ja sama tehti ka pensioniõiguste ülekandmisel ning hüvitiste puhul töötaja surma korral.

16. Nagu aga eespool juba märgitud, tehti vastav muudatus formaalselt alles 2. mail 1996, kui kaebaja ja fondivalitseja jõustasid uue usalduslepingu ja skeemi eeskirjad (edaspidi „1996. aasta usaldusleping“). Eeskirjades, mis moodustasid 1996. aasta usalduslepingu 2. lisa, oli nii meeste kui ka naiste tavaliseks pensionieaks määratud 65 eluaastat. Tavalise pensioniea ühtlustamine pidi kehtima tagasiulatuvalt alates 1. detsembrist 1991 ehk kuupäevast, millest oli 1991. aasta teadaandes ette teatatud.

17. 2009. aasta jaanuaris väljendas fondivalitsejate sõltumatu nõustaja kahtlust 1991. aasta teadaande ja 1996. aasta usalduslepingu jõustumise vahele jääva viieaastase perioodi suhtes. Kuna liikmesriigi õiguses ei olnud ette nähtud tähtaega fondilt hüvitise nõudmiseks juhul, kui fondil on veel varasid,¹¹ algatati High Courtis mitu aastat hiljem kohtumenetlus, kus põhikohtuasja esimene vastustaja väitis, et on rikutud ELTL artiklist 157 tulenevat meeste ja naistele võrdse või võrdväärse töö eest võrdse tasu maksmise põhimõtet, nagu Euroopa Kohus on seda kohtuotsuses Barber tõlgendanud¹². 29. veebruaril 2016 tegi High Court otsuse põhikohtuasja esimese vastustaja kasuks. Selle otsuse peale esitati kaebus eelotsusetaotluse esitanud kohtule.

11 Selle kohta märkis kaebaja istungil, et see tuleneb 1980. aasta aegumisseaduse (Limitation Act 1980) artiklist 21, ning vastustaja sellele vastu ei vaieldud. Nimetatud säte on järgmine.

„Fondi varade suhtes esitatavate nõuete esitamise tähtaeg

(1) Mitte ükski käesolevas seaduses ette nähtud tähtaeg ei ole kohaldatav fondi liikme nõude suhtes, mis on esitatud:

(a) seoses fondipoolse pettusega, milles fondivalitseja osales või millest fondivalitseja oli teadlik; või

(b) selleks, et nõuda fondivalitsejalt välja fondi vara või fondivalitseja käsutuses olevast fondi varast laekunud tulu või tulu, mida fondivalitseja on varem saanud ja oma tarbeks kasutanud.

(2) Kui fondivalitseja, kes on ka ise fondi liige, saab või jätab fondi vara jagamise korral enda valdusse oma osaks fondi vara või sellest laekunud tulu, vastutab ta iga nõude korral, mis esitatakse lõike 1 punkti b alusel selle vara või sellest laekunud tulu väljanõudmiseks pärast käesolevas seaduses fondi vara väljanõudmiseks ette nähtud tähtaega, ainult oma osa ulatuses.

Käesolev lõige on kohaldatav ainult juhul, kui fondivalitseja on fondi vara jagamisel toiminud ausalt ja põhjendatult.

(3) Käesoleva artikli eelmiste sätete kohaselt saab fondi liige fondivalitseja vara väljanõudmiseks või seoses fondipoolse rikkumisega esitada nõuet, mille kohta ei ole käesolevas seaduses tähtaega sätestatud, kuue aasta jooksul alates õiguse tekkimise kuupäevast.

Käesoleva punkti kohaldamisel tekib nõude esitamise õigus fondi liikmel, kel on õigus fondi varale tulevikus, alles siis, kui tal selline õigus varale on tekkinud.

(4) Mitte ükski fondi liige, kellel on käesoleva seaduse alusel piisavad õiguskaitsevahendid, ei või saada kohtuotsusest või -määrusest tulenevat suuremat kasu või muud kasu, mida on saanud mõni teine liige, võrreldes sellega, mis ta oleks saanud, kui ta oleks nõude ise esitanud ja enda kaitseks käesolevale seadusele tuginenud.“

12 17. mai 1990. aasta kohtuotsus Barber (C-262/88, EU:C:1990:209).

18. Eelotsusetaotluse esitanud kohus märgib, et poolte vahel ei ole vaidlust selle üle, et rakendusmeetmed Barberi perioodi lõpetamiseks võeti alles 2. mail 1996 ehk kuupäeval, mil võeti vastu 1996. aasta usaldusleping, mitte 1. detsembril 1991 ehk 1991. aasta teadaande kuupäeval.¹³ Nagu eespool (punkt 11) selgitatud, tuleneb kohtuotsusest Barber, et seni, kui meestele ja naistele võrdse tasu maksmise põhimõtet tavalise pensioniea kontekstis (pärast nimetatud kohtuotsust, s.o alates 17. maist 1990 töötatud aastate suhtes) rakendatud ei ole, tuleb ebasoodsas olukorras olevat rühma (mehi) kohelda sel perioodil samamoodi kui soodsamas olukorras olevat rühma (naisi), mis tähendab, et meeste kohtlemine tuleb ülespoole ühtlustada. Pärast Barberi perioodi lõppu võib aga nii meeste kui ka naiste tavalise pensioniea ühtlustada 65. eluaastale. Teisisõnu on allapoole ühtlustamine kohtuotsuse Barber kohaselt lubatud ainult sellel perioodil.

19. Eelotsusetaotluse esitanud kohus lisab, et „võrdlusalus Barberi perioodi ajal [...] [on] asjaomase skeemi usaldusleping ja eeskirjad, sest need annavad ainsa ja täieliku süsteemi või raami või võrdluspunkti võrdse kohtlemise saavutamiseks“.¹⁴

20. Eelotsusetaotluse esitanud kohus kahtleb aga, kas High Court on ikka õigesti kohaldanud Euroopa Kohtu praktikat, mille kohaselt on kuni kohtuotsust Barber¹⁵ täitvate meetmete rakendamiseni ja Barberi perioodi lõpuni keelatud soodsamas olukorras oleva rühma õiguste taseme tagasiulatuv langetamine ebasoodsas olukorras oleva rühma õiguste tasemele. Eelotsusetaotluse esitanud kohus selgitab, et liikmesriigi õiguse kohaselt oli naiste õigus tavalisele pensionieale 60 eluaastat „tühistatav“ (tagasiulatuvalt muudetav)¹⁶ õigus, sest kogu perioodil alates 1. detsembrist 1991 kuni 2. maini 1996 kehtis 1991. aasta teadaanne naiste pensioniea tõstmise kohta 65. eluaastale ja liikmesriigi õiguse kohaselt oli see rakendatav. Sellel perioodil hallatigi skeemi selle teadaande alusel.

21. Seepärast imestabki eelotsusetaotluse esitanud kohus, kas 1991. aasta teadaandega tehtud muudatuse tagantjärele, s.o 2. mai 1996. aasta usalduslepinguga kinnitamine ning 65. eluaasta määramine nii meeste kui ka naiste tavaliseks pensionieaks on ikka Euroopa Kohtu praktika kohaselt lubatud, arvestades, et Barberi perioodi jooksul tagasiulatuvalt allapoole ühtlustamise keeld hõlmab ainult „tühistamatuid“ (omandatud) õigusi.

22. Eelotsusetaotluse esitanud kohus lisab, et liidu õiguse kohaselt ei tule Barberi perioodi jooksul ebasoodsamas olukorras olevale klassile anda soodsamas olukorras oleva klassi omadest paremaid õigusi. Kui anda meestele aastatel 1991–1996 tühistamatu õigus tavalisele pensionieale alates 60. eluaastast, ületaks see naiste õigused sellel perioodil, kuna neil oli kõigest tühistatav õigus minna pensionile alates 60. eluaastast.

23. Neil asjaoludel otsustas eelotsusetaotluse esitanud kohus oma menetluse peatada ja esitada järgmise eelotsuse küsimuse:

„Kas olukorras, kus riigisisese õiguse alusel annavad pensioniskeemi eeskirjad asjaomase usalduslepingu muutmisel õiguse vähendada tagasiulatuvalt nii meeste kui ka naiste poolt kogutud pensioniõiguste väärtust ajavahemikul, mis jääb skeemi kavandatavatest muudatustest kirjalikult teavitamise kuupäeva ja usalduslepingu tegeliku muutmise kuupäeva vahele, nõutakse Euroopa Liidu toimimise lepingu artiklis 157 (eelnevalt ning asjaomasel ajal Rooma lepingu artikkel 119), et nii meeste kui naiste kogutud pensioniõigusi tuleb sellel ajaperioodil käsitada tühistamatutena selles mõttes, et nende pensioniõigused on kaitstud tagasiulatuva vähendamise eest riigisisese õiguse alusel?“

13 Vt kohtuotsus Safeway Limited vs. Andrew Newton ja Safeway Pension Trustees Limited [2017] EWCA Civ 1482, punkt 41.

14 *Ibid.*, punkt 39, kus kohus viitab 20. märtsi 1984. aasta kohtuotsusele Razzouk ja Beydoun vs. komisjon (75/82 ja 117/82, EU:C:1984:116); 4. detsembri 1986. aasta kohtuotsusele Federatie Nederlandse Vakbeweging (71/85, EU:C:1986:465), ning 7. veebruari 1991. aasta kohtuotsusele Nimz (C-184/89, EU:C:1991:50). Käsitlen neid kohtuasju allpool punktides 38–40.

15 17. mai 1990. aasta kohtuotsus Barber (C-262/88, EU:C:1990:209).

16 Esimese vastustaja esindaja märkis kohtuistungil, et selles „tühistatava õiguse“ tähendus Inglise õiguses seisnebki. Kaebaja sellele vastu ei vaieldnud.

24. Kirjalikud seisukohad on Euroopa Kohtule esitanud kaebaja, mõlemad vastustajad ja Euroopa Komisjon. Kõik nimetatud osalesid kohtuistungil, mis toimus 4. veebruaril 2019.

III. Analüüs

A. Sissejuhatus

25. Paistab, et põhikohtuasjas menetlemisel olev vaidlus tuleneb asjaomase liikmesriigi õigussüsteemi kahest eripärast. Esimene neist on asjaolu, et liikmesriigi õiguses ei ole ette nähtud tähtaega fondi hüvitise nõudmiseks.¹⁷ Teine näib seisnevat asjaolus, et liikmesriigi õiguses ei ole selgust 1991. aasta teadaande õigusliku seisundi ja mõju kohta.

26. Alustan oma analüüsi neist kahest eripärast ja selgitan seejärel, miks on vaidluse lahendamisel määrav küsimus, mis kuupäeval Barberi periood lõppes; see on küsimus, mille peab lahendama eelotsusetaotluse esitanud kohus, kuid arvestades liidu õiguse kõiki asjakohaseid põhimõtteid. Seepärast soovitan Euroopa Kohtul eelotsuse küsimus vastavalt allpool F osas esitatud soovitusel ümber sõnastada. Ümbersõnastamiseni viiv mõttekäik on järgmine.

B. Menetluse algatamise tähtaja puudumine

27. Tasub meenutada, et kui liidu õiguses on üksikisikutele antud õigusi, mida liikmesriikide kohtud peavad ELL artikli 19 lõike 1 teisest lõigust tulenevate kohustuste tõttu kaitsma, ei tähenda see liidu õiguse kohaselt, et kohtud peavad seda tegema igavesti. Euroopa Kohtu järjepideva praktika kohaselt on hoopis nii, et menetlusnõudeid käsitlevate liidu õigusnormide puudumise korral on liidu õiguse alusel esitatavate nõuete esitamiseks liikmesriigi õiguses ette nähtud mõistlikud tähtajad, kui samad tähtajad on ka sarnastel, puhtalt riigisisese õiguse alusel esitatavatel nõuetel (võrdväarsuse põhimõte) ja asjaomane tähtaeg ei muuda liidu õigusega antud õiguste teostamist tegelikult võimatuks või ülemäära keeruliseks (tõhususe põhimõte). Õiguskindluse huvides on mõistlike tähtaegade kehtestamine liidu õigusega kooskõlas.¹⁸

28. Euroopa Kohus on varem sedastanud, et nõuete esitamise tähtaegu käsitlevatele riigisisestele õigusnormidele võib võrdväarsuse ja tõhususe põhimõtet järgides tugineda vaidlustes töötajatega, kes nõuavad ELTL artiklist 157 tulenevale võrdse töö eest võrdse tasu maksmise põhimõttele viidates õigust ühineda oma tööandja pensioniskeemiga.¹⁹

29. Ka Euroopa Inimõiguste Kohus on oma praktikas leidnud, et nõuete esitamise õigus on ajaliselt piiratud. Nii on see kohus otsustanud, et „[Euroopa inimõiguste ja põhivabaduste] konventsiooni artikli 6 lõikes 1 tagatud õiglase kohtumenetluse õigust tuleb tõlgendada, võttes arvesse konventsiooni põhjendusi, milles on muu hulgas deklareeritud, et õigusriigi põhimõte on lepinguosaliste ühine

¹⁷ Eespool 11. joonealune märkus.

¹⁸ Vt viimase aja kohtupraktikast nt 22. veebruari 2018. aasta kohtuotsus INEOS Köln (C-572/16, EU:C:2018:100, punkt 47 ja seal viidatud kohtupraktika). Võrdväarsuse ja tõhususe põhimõtte kohta vt ka sama kohtuotsuse punktid 42–46 ja seal viidatud kohtupraktika. Sellel reeglil on mõni üksik erand ja paistab, et need ei ole põhikohtuasjas asjakohased; nt 1. detsembri 1998. aasta kohtuotsus Levez (C-326/96, EU:C:1998:577, punkt 34), kus võlgnetavate summade tasumise nõude esitamise tähtaja piiramine ei olnud kohaldatav, kuna viivitus oli „seostatav asjaoluga, et tööandja oli töötajale tahtlikult andnud valeinfot töötasu kohta, mida sama töö eest saavad vastassoost töötajad“.

¹⁹ 28. septembri 1994. aasta kohtuotsus Fisscher (C-128/93, EU:C:1994:353, punkt 40).

pärand. Üks õigusriigi põhimõtte aluseid on õiguskindluse põhimõte.²⁰ Euroopa Inimõiguste Kohtu väljakujunenud praktika kinnitab, et kohtumenetluste algatamise tähtaegade mõte on tagada hea õigusemõistmine,²¹ nii et tsiviilkohtumenetluste ebaühtlased või ebaselged tähtajad ei vasta EIÖK artikli 6 lõikega 1 kindlaksmääratud õiglusstandarditele.²²

30. Lisaks tuleneb Euroopa Inimõiguste Kohtu praktikast, et kohtumenetluste algatamise tähtajad kaitsevad kaitseõigusi ning aitavad vältida tõenditega seotud raskusi. Need aitavad ära hoida hilineunud nõuete esitamist ja ebaõiglust, mis võib tekkida siis, kui kohtud peavad võib-olla aegunud tõendite põhjal otsustama kauges minevikus toimunud sündmuste üle.²³ Kuigi Euroopa Inimõiguste Kohus on tunnistanud, et inimõiguste raskete rikkumiste, näiteks sõjakuritegude, inimsusvastaste kuritegude,²⁴ inimröövide ja ebaseaduslike hukkamiste korral ei tohiks kohtumenetluste algatamine liiga rangete tähtaegade tõttu välistatud olla,²⁵ ei kuulu töövaidluse lahendamiseks algatatud tsiviilkohtumenetlus sellesse kategooriasse.²⁶

31. Vastavalt Euroopa Inimõiguste Kohtu poolt kindlaks määratud parameetritele tuleks selle üle otsustamiseks, kas tsiviilkohtumenetluste algatamise tähtaja puudumine on konkreetsel juhul kooskõlas EIÖK artikli 6 lõikest 1 tulenevate õiglusnõuetega, hinnata menetluste kui terviku käiku,²⁷ võttes arvesse, et õigus õiglasele kohtulikule arutamisele on õigusriigi üks demokraatlikke aluspõhimõtteid.²⁸

32. Seda küsimust põhikohtuasjas arutamiseks ei teki. Küll aga muudab asjaolu, et liikmesriigi õiguses ei ole ette nähtud tähtaega, mille jooksul võib algatada kohtumenetlust võrdse kohtlemise nõudmiseks seoses korralise pensionieaga, seda tähtsamaks küsimuse, millal Barberi periood lõppes. Nagu eespool märgitud, tuleb sellele küsimusele vastamisel kaaluda kõiki liidu õiguse asjakohaseid põhimõtteid.

C. 1991. aasta teadaande õiguslik mõju

1. Pooltevaheline eriarvamus 1991. aasta teadaande tagajärgede küsimuses

33. Pooltevaheline vaidlus selles küsimuses on põhikohtuasjas menetlemisel oleva vaidluse lahendamiseks määrava tähtsusega. Olen seisukohal, et liidu õiguse kohaselt on Barberi perioodi lõpukuupäev see päev, mil võetakse õiguslikult täielikult jõustatavad meetmed meeste ja naiste tavalise pensioniea ühtlustamiseks. Sellised meetmed peavad moodustama osa õigussüsteemist, mis on kooskõlas Euroopa Liidu põhiõiguste harta artiklist 47 ja ELL artikli 19 lõikest 1 tuleneva õigusega tõhusale õiguskaitsevahendile. Samuti peavad nad olema kooskõlas selle õigusega seotud muude üldiste õiguspõhimõtetega (vt lisaks allpool D–F jaotised).

20 EIK 24. juuli 2003. aasta otsus Ryabykh vs. Venemaa (CE:ECHR:2003:0724JUD005285499, punkt 51).

21 EIK 20. aprilli 1999. aasta otsus Valin vs. Hispaania (CE:ECHR:2001:1011JUD004779299, punkt 22).

22 EIK 16. detsembri 1992. aasta otsus de la Pradelle vs. Prantsusmaa (CE:ECHR:1992:1216JUD001296487, punkt 35).

23 EIK 22. detsembri 1996. aasta otsus Stubbings vs. Ühendkuningriik (CE:ECHR:2009:0707JUD000106207, punkt 51).

24 EIK 24. aprilli 2011. aasta otsus ühendus „21. detsember 1989“ vs. Rumeenia (CE:ECHR:2011:0524JUD003381007, punkt 144). Vt ka ÜRO peaassamblee konventsioon aegumistähtaja mittekohaldamisest sõjakuritegude ja inimsusevastaste kuritegude suhtes (26. november 1968, A/RES/2391 (XXIII)) ning inimsusvastaste kuritegude ja sõjakuritegude aegumatus Euroopa konventsioon, mis jõustus 2003. aastal (ETS, nr 082).

25 EIK 18. detsembri 2012. aasta otsus Aslakhanova jt vs. Venemaa (CE:ECHR:2012:1218JUD000294406).

26 Märgin, et Bulgaaria konstitutsioonikohtu otsuse kohaselt põhineb tähtaegade aluseks olev põhimõte mitmel eeldusel. Esimene eeldus on, et pika aja järel muutub menetlus oluliselt raskemaks. Teine eeldus on, et tähtajad motiveerivad asjaosalisi õigel ajal tegutsema. Sellest põhimõttest tohib kõrvale kalduda üksnes äärmiselt erandlikel juhtudel, mis on põhiseaduses sõnaselgelt ette nähtud, näiteks inimsusvastased kuriteod (13. oktoobri 2016. aasta otsus nr 12 kohtuasjas nr 13/2015; Решение №12 от 13 октомври 2016 по конституционно дело 13/2015).

27 EIK 7. juuni 2012. aasta otsus Centro Europa 7 ja Di Stefano vs. Itaalia, (CE:ECHR:2012:0607JUD003843309, punkt 197).

28 EIK 21. veebruari 1975. aasta otsus Golder vs. Ühendkuningriik, (CE:ECHR:1975:0221JUD000445170, punkt 34).

34. Istungil viitas kaebaja eelotsusetaotluse punktile 20 ja väitis, et 1991. aasta teadaande tõttu, mis jõustus 1. detsembril 1991, oli tema tööandjal ja fondivalitsejatel seaduslik õigus pensioniskeemi muuta ning määrata nii meeste kui ka naiste tavaliseks pensionieaks alates 1991. aasta 1. detsembrist 65 eluaastat ning et sellel teadaandel oli õiguslik mõju ja see oli liikmesriigi õiguse kohaselt seaduslikult kehtiv. Enne 2. maid 1996 ei oleks ükski töötaja, olgu mees või naine, saanud nõuda tavalise pensioniea määramist 60. eluaastale. Kaebaja esindaja väitis kohtuistungil, et kui see võimalus oleks olemas olnud, oleks sellele reageeritud skeemi muutmisega.

35. Esimene vastustaja aga väitis, et fondivalitsejad pidid selleks, et tavalise pensioniea muutmine omaks õiguslikku jõudu, sõlmima usalduslepingu ja see juhtus alles 2. mail 1996. Skeemi eeskirju, mis nägid naiste tavaliseks pensionieaks ette 60 eluaastat ja meeste omaks 65, kohaldati jätkuvalt kuni 2. maini 1996. Esimene vastustaja viitas kohtuistungil muu hulgas eelotsusetaotluse esitanud kohtu otsuse punktidele 21, 24 ja 30.²⁹

2. Eelotsusetaotluse esitanud kohus ja 1991. aasta teadaanne

36. Eelotsusetaotluse esitanud kohus on siiski märkinud, nagu eespool (punkt 19) osutatud, et „võrdlusalus Barberi perioodi ajal [...] [on] asjaomase skeemi usaldusleping ja eeskirjad, sest need annavad ainsa ja täieliku süsteemi või raami või võrdluspunkti võrdse kohtlemise saavutamiseks“.³⁰ Samuti märgib eelotsusetaotluse esitanud kohus (vt eespool punkt 18), et poolte vahel ei ole vaidlust selle üle, et Barberi perioodi lõpukuupäev on 2. mai 1996.³¹ Samas märgiti teatavaks tehtud 1991. aasta teadaandes, et juhitakse töötajate „tähelepanu [sellele], et käesolevas teadaandes kirjeldatud muudatustega muutuvad ka [nende] töötingimused“ (vt eespool punkt 14).

37. Arvestades, et (kohustusliku) ülespoole ühtlustamise ja (vabatahtliku) allapoole ühtlustamise vaheline piir johtub sellest, kuidas Euroopa Kohus tõlgendab ELTL artiklist 157 tuleneva meeste ja naistele võrdse töö eest võrdse tasu maksmise põhimõtte kohaldamisala, ei jää küsimus, mis kuupäeval rakendati töötajate kohustus näha meeste ja naistele alates 17. maist 1990 (kohtuotsuse Barberi kuupäev) töötatud aastate eest ette ühesugune tavaline pensioniiga, liidu õiguse kohaldamisalast välja. Euroopa Kohtu otsused, millele eelotsusetaotluse esitanud kohus on Barberi perioodi lõpukuupäeva kindlaksmääramisel tuginenud, ei anna selle küsimuse puhul olulise liidu õiguspõhimõtte kohaldamisalast täit pilti.

38. Kohtuotsuses Razzouk ja Beydoun vs. komisjon³² lahendas Euroopa Kohus olukorda, kus kahele lesele oli keeldutud nende Euroopa Ühenduse ametnikest abikaasade pensionimaksetest maksmast toitjakaotuspensioni. Sellel ajal kehtisid meessoost leskede teistsugused toitjakaotuspensioni maksmise tingimused kui naissoost leskede. Euroopa Kohus otsustas, et kõiki leski tuleb toitjakaotuspensioni puhul kohelda võrdselt, kuna meeste ja naiste võrdne kohtlemine on liidu õiguse üks aluspõhimõtteid.

²⁹ Vt kohtuotsus Safeway Limited vs. Andrew Newton ja Safeway Pension Trustees Limited [2017] EWCA Civ 1482. Teine vastustaja märkis istungil, et ei pea kaebaja ja esimese vastustaja eriarvamuse tõttu kohaseks selles küsimuses oma arvamust väljendada.

³⁰ *Ibid.*, punkt 39, viitega 20. märtsi 1984. aasta kohtuotsusele Razzouk ja Beydoun vs. komisjon (75/82 ja 117/82, EU:C:1984:116); 4. detsembril 1986. aasta kohtuotsusele Federatie Nederlandse Vakbeweging (71/85, EU:C:1986:465); ja 7. veebruari 1991. aasta kohtuotsusele Nimz (C-184/89, EU:C:1991:50).

³¹ Kaebaja poolt kohtuistungil esitatud väiteid, mis on esitatud eespool punktides 6 ja 34, on raske sellega ühitada.

³² 20. märtsi 1984. aasta kohtuotsus (75/82 ja 117/82, EU:C:1984:116).

39. Kohtuotsuses *Federatie Nederlandse Vakbeweging*³³ jõudis Euroopa Kohus järeldusele, et naistel, kes olid riigisisese õiguse toimimise tõttu jäetud ilma õigusest ühele hüvitisele, oli see õigus 19. detsembri 1978. aasta direktiivi 79/7/EMÜ meeste ja naiste võrdse kohtlemise põhimõtte järkjärgulise rakendamise kohta sotsiaalkindlustuse valdkonnas³⁴ artikli 4 lõike 1 vahetu õigusmõju tõttu samadel tingimustel kui meestel.

40. Ja kohtuotsus *Nimz*³⁵ puudutas kaudset soolist diskrimineerimist ning olukorda, kus osalise tööajaga töotajaid koheldi täistööajaga ja peaaegu täistööajaga töötajatest halvemini, ning liikmesriikide kohtute kohustust tühistada kõnealust kaudset diskrimineerimist põhjustavad riigisisised õigusnormid.

41. Nagu eespool märgitud (punkt 37), ei anna need kolm kohtuasja siiski täit pilti õiguspõhimõttest, mis on Barberi perioodi lõpukuupäeva kindlaksmääramisel oluline.

D. Barberi perioodi lõpukuupäeva kindlaksmääramisel olulised liidu õiguse põhimõtted

1. Euroopa Kohtu otsused ELTL artikli 157 ja tavalise pensioniea kohta

42. Olen teadlik, et Euroopa Kohus on otsustanud, et ELTL artikkel 157 paneb kohustuse ainult tööandjatele, nii et „ei kõnealune artikkel ega ükski muu ühenduse säte ei reguleeri seda, kuidas tööandja või kutsealase pensioniskeemi fondivalitsejad peavad oma volituste piires sellise tulemuse saavutama“,³⁶ aga ka Euroopa Kohtu otsusest selle kohta, et see ei tohi vähendada ELTL artikli 157 tõhusust ega „tegeliku võrdsuse tagamiseks vajalikku õiguskaitset“. ³⁷ Seetõttu peavad fondivalitsejad tegema kõik endast oleneva, et tagada võrdse kohtlemise põhimõtte järgimine,³⁸ näiteks pöördumine liikmesriigi kohtusse, eriti juhul, kui pensioniskeemi või usaldusfondi lepingu tingimuste muutmiseks on vajalik kohtu sekkumine.³⁹ Tööandjad peavad ELTL artiklit 157 täitma „kohe ja täielikult“,⁴⁰ ning liikmesriikide kohtud peavad tühistama „iga diskrimineeriva riigisisese õigusnormi ilma selle kõrvaldamist taotlemata või ära ootamata“. ⁴¹

2. Harta roll

43. Põhikohtuasja ese on ELTL artiklist 157 tulenevate võrdse tasu maksmise nõuete horisontaalne jõustamine ühe eraõigusliku isiku poolt teise suhtes ja Euroopa Kohus tegi hiljuti otsuse, et harta artikkel 47 on sellises olukorras täielikult kohaldatav, isegi kui liikmesriigi õigusnormid on sellega otseses vastuolus.⁴²

44. Siin tuleb mängu harta artikli 52 lõige 3, sest nagu artikli 47 kohta antud selgitustes märgitud, vastab artikli 47 esimene lõik EIÕK artiklile 13.⁴³ Harta artikli 52 lõike 3 kohaselt on „selliste õiguste tähendus ja ulatus“ samad, nii et selle tagamiseks, et liidu õigus vastab EIÕK praktikas määratud kaitse miinimumnormidele, tuleb seda praktikast asjakohaselt arvesse võtta.⁴⁴

33 4. detsembri 1986. aasta kohtuotsus (71/85, EU:C:1986:465).

34 EÜT 1979, L 6, lk 24; ELT eriväljaanne 05/01, lk 215.

35 7. veebruari 1991. aasta kohtuotsus *Nimz* (C-184/89, EU:C:1991:50).

36 28. septembri 1994. aasta kohtuotsus *Coloroll Pension Trustees* (C-200/91, EU:C:1994:348, punkt 38).

37 *Ibid.*, punkt 23.

38 *Ibid.*, punkt 22.

39 *Ibid.*, punkt 28.

40 28. septembri 1994. aasta kohtuotsus *Avdel Systems* (C-408/92, EU:C:1994:349, punkt 25).

41 *Ibid.*, punkt 16.

42 17. aprilli 2018. aasta kohtuotsus *Egenberger* (C-414/16, EU:C:2018:257). Vrd kohtujurist Bobeki ettepanek kohtuasjas *Cresco Investigation* (C-193/17, EU:C:2018:614). Euroopa Kohus tegi oma otsuse 22. jaanuaril 2019 (C-193/17, EU:C:2019:43).

43 30. juuni 2016. aasta kohtuotsus *Toma ja Biroul Executorului Judecătoresc Horiațiu-Vasile Cruduleci* (C-205/15, EU:C:2016:499, punkt 40).

44 *Ibid.*, punkt 41.

45. Lisan, et kuigi harta artikli 51 lõige 1 sätestab, et „[h]arta sätted on subsidiaarsuse põhimõtet arvesse võttes ette nähtud [...] liikmesriikidele üksnes liidu õiguse kohaldamise korral“, on Euroopa Kohus kõrvale kaldunud ühe kohtujuristi arvamusest, et harta ei ole artikli 51 lõike 1 sõnastuse tõttu eraõiguslikele isikutele „vahetult siduv“. ⁴⁵ Euroopa Kohus on nüüdseks otsustanud, et hartat on kohustatud täitma suurem hulk juriidilisi isikuid ning et harta on kohaldatav „liidu õiguse kohaldamisalasse jääva valdkonna“ suhtes, ⁴⁶ sealhulgas olukorras, kus selline „valdkond“ hõlmab kohustuste horisontaalset kehtestamist. ⁴⁷ ETL artiklis 157 sätestatud meeste ja naistele võrdse töö eest võrdse tasu maksmise põhimõttel on juba ammu olnud eraõiguslike isikute vahel vahetu horisontaalne õigusmõju ⁴⁸ ning seega moodustab see vaieldamatult „liidu õiguse kohaldamisalasse jääva valdkonna“.

46. Nagu eespool märgitud (punkt 33), tuleb harta artikli 47 tõlgendamisel arvesse võtta ELL artikli 19 lõiget 1. Selle sätte kohaselt on liikmesriigid kohustatud ette nägema tõhusa kohtuliku kaitse tervikliku süsteemi. ⁴⁹

3. Asjakohaste sisuliste eeskirjade sisu

47. Euroopa Kohus on juba otsustanud, et harta artiklis 47 ette nähtud tõhusa kohtuliku kaitse põhimõte koosneb erinevatest elementidest, nende hulgas eelkõige poolte võrdsuse põhimõte ja õigus pöörduda kohtusse. ⁵⁰ Käesolevas asjas seisneb harta artikli 47 mõte, nii nagu Euroopa Kohus on seda tõlgendanud, selle tagamises, et on olemas õiguskaitsevahendid liidu õiguste kaitsmiseks. ⁵¹

48. Samamoodi on Euroopa Inimõiguste Kohus otsustanud, et EIÕK artiklis 13 nõutakse riigisisest õiguskaitsevahendit, mille puhul käsitletakse põhjendatava kaebuse sisu ja võetakse asjakohased meetmed, ning see õiguskaitsevahend peab toimima nii praktikas kui ka õiguses. ⁵²

49. Ja Euroopa Kohus otsustas juba kaua aega tagasi, et „ainult tavast või halduslikust ringkirjast [...] direktiivi nõuetekohaseks ülevõtmiseks ei piisa, kuna need ei taga erinevalt autentsetest seadusandlikest normidest õiguskindlust, *siduvaid kohustusi* ja avalikkust“. ⁵³

50. Lisaks sellele on asjakohased ka liidu õiguse üldpõhimõtted, mille kohaselt peavad liidu õiguste kaitsmiseks olemas olema tõhusad õiguskaitsevahendid.

45 Vt eelkõige kohtujurist Trstenjaki ettepanek kohtuasjas Dominguez (C-282/10, EU:C:2011:559, punkt 83).

46 17. aprilli 2018. aasta kohtuotsus Egenberger (C-414/16, EU:C:2018:257, punkt 76). Vt ka 6. novembri 2018. aasta kohtuotsus Bauer ja Willmeroth (C-569/16 ja C-570/16, EU:C:2018:871, punkt 85).

47 *Ibid.*

48 8. aprilli 1976. aasta kohtuotsus Defrenne (43/75, EU:C:1976:56, punkt 39).

49 27. veebruari 2018. aasta kohtuotsus Associação Sindical dos Juizes Portugueses (C-64/16, EU:C:2018:117, punktid 33–36).

50 30. juuni 2016. aasta kohtuotsus Toma ja Biroul Executorului Judecătoresc Horațiu-Vasile Cruduleci (C-205/15, EU:C:2016:499, punkt 42).

51 13. märtsi 2007. aasta kohtuotsus Unibet (C-432/05, EU:C:2007:163).

52 Kohtujurist Sharpstoni ettepanek kohtuasjas Ghezelbash (C-63/15, EU:C:2016:186, punkt 83). Kohtujurist viitab EIK 6. juuni 2013. aasta otsusele, Mohammed vs. Austria (CE:ECHR:2013:0606UD000228312, punktid 69 ja 70). Vt ka minu ettepanek kohtuasjas National Iranian Tanker Company vs. nõukogu (C-600/16 P, EU:C:2018:227, punktid 118 ja 119).

53 Kohtujuristi kursiiv. Vt kohtujurist Tizzano ettepanek kohtuasjas komisjon vs. Prantsusmaa (C-292/99, EU:C:2001:384, punkt 52). Kohtujurist viitab 2. detsembri 1986. aasta kohtuotsusele komisjon vs. Belgia (239/85, EU:C:1986:457, punkt 7); 17. oktoobri 1991. aasta kohtuotsusele komisjon vs. Saksamaa (C-58/89, EU:C:1991:391, punkt 13); 10. detsembri 1991. aasta kohtuotsusele komisjon vs. Kreeka (C-306/89, EU:C:1991:463, punkt 19) ja 20. märtsi 1997. aasta kohtuotsusele komisjon vs. Saksamaa (C-96/95, EU:C:1997:165, punkt 38).

51. Nagu eespool seoses kohtumenetluste algatamise riigisiseste tähtaegadega juba märgitud (punkt 27), ei tohi liikmesriigi õiguses ette nähtud menetlused ja õiguskaitsevahendid muuta liidu õigusega antud õiguste teostamist tegelikult võimatuks või ülemäära keeruliseks. Liidu õigusega antud õiguste kaitseks peavad ette nähtud olema samad õiguskaitsevahendid kui sarnaste, puhtalt riigisisese õiguse alusel esitatavate nõuete puhul.⁵⁴

E. Lähenedamisviis põhikohtuasjas arutamisel oleva vaidluse lahendamiseks

52. Eespool kirjeldatud kaalutlustel olen niisiis jõudnud järeldusele, et põhikohtuasjas arutusel oleva vaidluse lahendamise võti seisneb lähenedamisviisis, mille pakkus kohtuistungil välja komisjon. See tähendab, et kõigepealt tuleb kindlaks teha, kas asjaolud üldse tingivad tagasiulatuva olukorra.

53. Vastus sellele küsimusele on eitav, kui 1991. aasta teadaanne oleks õiguslikult täielikult siduv,⁵⁵ nii et kooskõlas harta artiklis 47 ja ELL artikli 19 lõikes 1 sätestatud õiguslike kohustustega oleks ühtse tavalise pensioniea (65 eluaastat) tagamiseks olnud ette nähtud õiguskaitsevahend, mis oleks olnud tõhus nii praktikas kui ka õiguses. Eespool käsitletud kohtupraktika kohaselt on nii meeste kui ka naiste pensioniea allapoole, s.o 65. eluaastale ühtlustamine pärast Barberi perioodi lõppu täiesti õiguspärane, mistõttu tuleb esimese vastustaja väited tagasi lükata, kuna tagasiulatuvuse küsimust ei teki.

54. Seevastu, kuna tõhus õiguskaitsevahend kehtestati alles 2. mail 1996 ehk asjaomase usalduslepingu sõlmimise kuupäeval, kestis selle ajani ka Barberi periood ning vastavalt Euroopa Kohtu keelule kohaldada allapoole ühtlustamist tagasiulatuvalt oleks mehi (ebasoodsamas olukorras olev rühm) tulnud kohelda samamoodi nagu naisi (soodsamas olukorras olev rühm) ja määrata kuni 2. maini 1996 nende tavaliseks pensionieaks 60 eluaastat. Sellise stsenaariumi järgi tuleks esimese vastustaja väidetega nõustuda.

55. Nagu juba mainitud, peab eelotsusetaotluse esitanud kohus need küsimused Euroopa Kohtu asjakohase praktikaga loodud raamistiku piires ise lahendama.

F. Eelotsuse küsimuse ümbersõnastamine ja vastuse ettepanek

56. ELTL artiklis 267 sätestatud liikmesriigi kohtute ja Euroopa Kohtu vahelises koostöömenetluses on Euroopa Kohtu ülesanne anda liikmesriigi kohtule vajalik vastus, mis võimaldaks viimasel poolelioleva kohtuasja lahendada. Seda arvestades tuleb Euroopa Kohtul talle esitatud küsimused vajaduse korral ümber sõnastada.⁵⁶

57. Arvestades, et põhikohtuasjas arutusel oleva vaidluse lahendamiseks on oluline Barberi perioodi lõpukuupäev, soovitan Euroopa Kohtul eelotsuse küsimus ümber sõnastada järgmiselt.

58. „Milliseid tegureid tuleb arvesse võtta selle kuupäeva määramisel, mil pensionifond on võtnud edasiulatuvad meetmed, mis puudutavad töötatud aastaid pärast Euroopa Kohtu 17. mai 1990. aasta kohtuotsust Barber (C-262/88, EU:C:1990:209), selleks et rakendada ELTL artikli 157 kohaselt meestele ja naistele võrdse töö eest võrdse tasu maksmise põhimõtet tavalise pensioniea suhtes? Kas

54 Veel ühe näitena vt 6. oktoobri 2015. aasta kohtuotsus Orizzonte Salute (C-61/14, EU:C:2015:655). Euroopa Kohtu poolset väidetavat hooletust harta artiklist 47 tuleneva tõhusa õiguskaitsevahendi õiguse eristamisel tõhususe ja võrdväärsuse põhimõttest käsitleb nt Krommendijk, J., „Is there light on the horizon? The distinction between „Rewe effectiveness“ and the principle of effective judicial protection in Article 47 of the Charter after *Orizzonte*“, 53 (2016) *Common Market Law Review*, lk 1395, eelkõige lk 1408 jj.

55 Vt eespool punktid 47–49. Juhin tähelepanu, et kohtujurist van Gerven viitas liidetud kohtuasjades Avdel Systems (C-408/92 ja C-28/93, EU:C:1994:183) esitatud ettepaneku punktis 15 nõudele täita „täielikult võrdse kohtlemise põhimõtet“ ja punktis 24 „artikli 119 vahetule (ja põhimõtteliselt kohesele) kohaldamisele „horisontaalsete“ skeemide suhtes“.

56 Nt 30. juuni 2016. aasta kohtuotsus Toma ja Biroul Executorului Judecătoresc Horațiu-Vasile Cruduleci (C-205/15, EU:C:2016:499, punkt 30 ja seal viidatud kohtupraktika).

enne Barberi perioodi lõppu on liidu õigusest tulenev tagasiulatuvalt allapoole ühtlustamise keeld, mille kohaselt ei tohi naistele (soodsamas olukorras olev rühm) määrata sama pensioniiga kui meestel (ebasoodsas olukorras olev rühm), kohaldatav juhul, kui pensioniskeemi eeskirjad annavad riigisisese õiguse alusel asjaomase usalduslepingu muutmisel õiguse vähendada tagasiulatuvalt nii meeste kui ka naiste poolt kogutud pensioniõiguste väärtust ajavahemikul, mis jääb skeemi kavandatavatest muudatustest kirjalikult teavitamise kuupäeva ja usalduslepingu tegeliku muutmise kuupäeva vahele?”.

59. Selle küsimuse esimese osa puhul tuleb arvesse võtta ELL artikli 19 lõike 1 teisest lõigu ja harta artikli 47 koostoimet, mille kohaselt peavad liikmesriigid tulenevalt oma õigusest tagama, et võrdne kohtlemine tavalise pensioniea suhtes on siduv kohustus, mis on täielikult rakendatav nii praktikas kui ka õiguses (vt eespool punktid 47–49). ELTL artiklist 157 tuleneva võrdse tasu õiguse teostamine tavalise pensioniea suhtes ei tohi olla praktikas võimatu või ülemäära raske. Samal ajal peavad õiguskaitsevahendid, mis tagavad võrdse kohtlemise tavalise pensioniea puhul, olema samad kui sarnaste, puhtalt riigisisese õiguse alusel esitatavate nõuete puhul (vt eespool punkt 51).

60. Küsimuse teise osa puhul olen jõudnud järeldusele, et küsimus, kas naiste õigus minna pensionile 60-aastaselt on tühistatav (tagasiulatuvalt muudetav) või tühistamatu (omandatud), ei ole oluline Euroopa Kohtu praktikas kehtestatud allapoole ühtlustamise keelu kohaldamisel, mis kehtib kuni Barberi perioodi lõpuni. Olen sellele järeldusele jõudnud järgmistel põhjustel.

61. Ma ei nõustu kaebaja kirjalikes seisukohtades väljendatud väidetega, et allapoole ühtlustamise keelu kohaldamine põhikohtuasjas piirab liikmesriigi kaalutlusõigust soodsamas olukorras oleva isikute rühma hüvitiste kindlaksmääramisel.⁵⁷ Euroopa Kohus on oma praktikas ühemõtteliselt otsustanud, et ELTL artikli 157 täitmise tagamiseks peab meeste ja naiste pensioniiga olema ühesugune. See on nõue, millest ei saa liikmesriigi õiguse nüanssidega mööda minna, sest Euroopa Kohus on otsustanud, et „võrdse tasu põhimõte on ühenduse üks aluseid“.⁵⁸

62. Selle lähenemisviisi puhul ei ole vaja tõlgendada liikmesriigi õigust ega hinnata selle mõju. Ülimalt tähtis on ära hoida sellise aluslepingu sätte nagu ELTL artikli 157 – mille vahetu õigusmõju on ammu kindlaks määratud – esimene nõrgestamist. Nagu esimene vastustaja oma kirjalikes seisukohtades märgib, on Euroopa Kohus otsuses Coloroll otsustanud, et „tööandjad ja fondivalitsejad [ei saa] pensioniskeemi eeskirjade või usaldusfondi lepingu tingimustele tuginedes hoiduda võrdse kohtlemise tagamise kohustuse täitmisest seoses töötasuga“.⁵⁹

63. Samamoodi ei ole ma nõus kaebaja kirjalikes seisukohtades väljendatud väitega, et kui kohaldada allapoole ühtlustamise keeldu Barberi perioodi jooksul, viib see põhikohtuasjas kõne all olevatel asjaoludel selleni, et mehed saavad Inglise õiguse tähenduses *tühistatava* õiguse minna pensionile 60-aastaselt, naised aga *tühistamatu* õiguse teha sama alles 60-aastaselt, mistõttu mehed saavad naistest paremad õigused. Meenutan, et Euroopa Kohtu praktika kohaselt on keelatud halvemas olukorras oleva isikute rühma soodsam kohtlemine võrreldes soodsamas olukorras oleva isikute rühmaga.⁶⁰

57 Sellega seoses tugineb kaebaja 20. märtsi 1984. aasta kohtuotsusele Razzouk ja Beydoun vs. komisjon (75/82 ja 117/82, EU:C:1984:116); 4. detsembri 1986. aasta kohtuotsusele Federatie Nederlandse Vakbeweging (71/85, EU:C:1986:465); 7. veebruari 1991. aasta kohtuotsusele Nimz (C-184/89, EU:C:1991:50), ja 28. septembri 1994. aasta kohtuotsusele Fisscher (C-128/93, EU:C:1994:353).

58 28. septembri 1994. aasta kohtuotsus Coloroll Pension Trustees (C-200/91, EU:C:1994:348, punkt 26).

59 28. septembri 1994. aasta kohtuotsus Coloroll Pension Trustees (C-200/91, EU:C:1994:348, punkt 27).

60 28. septembri 1994. aasta kohtuotsus Fisscher (C-128/93, EU:C:1994:353, punktid 35 ja 36).

64. Poolte vahel ei ole siiski vaidlust selle üle, et Barberi kohtuotsuse tegemise ajal oli Safeway pensionifondi naisliikmete tavaline pensioniiga 60 eluaastat. Euroopa Kohtu väljakujunenud praktika on, et võttes arvesse võrdse tasu põhimõtte fundamentaalset staatust liidu õiguses, „ei saa selle põhimõtte tähendust ja ulatust kindlaks määrata mõne formaalse kriteeriumi põhjal, mis ise sõltub liikmesriikides järgitavatest eeskirjadest või praktikast. Vajadusest tagada asutamislepingu ühetaoline kohaldamine kogu ühenduses tuleneb, et [ELTL artiklit 157] tuleb tõlgendada neist eeskirjadest või praktikast sõltumatult“.⁶¹

65. Nagu esimene vastustaja on oma kirjalikes seisukohtades lisanud, ei ole loogiline kitsendavalt tõlgendada Euroopa Kohtu juhtivat otsust selle kohta, et tagasiulatuvalt allapoole ühtlustamine on keelatud,⁶² ning otsustada, et õiguste tagasiulatuva vähendamine oli liidu õiguse kohaselt keelatud ainult juhul, kui see oli keelatud ka liikmesriigi õiguse kohaselt seetõttu, et seda võimalust ei olnud fondi lepingus ette nähtud. See vastustaja väidab õigesti, et kui Euroopa Kohus selle väitega nõustuks, muutuks kogu tema kohtupraktika Barberi perioodi jooksul kehtiva allapoole ühtlustamise keelu kohta sisutihhaks.⁶³ See keeld kehtiks ainult siis, kui seda vaja ei oleks, sest allapoole ühtlustamine oleks juba liikmesriigi õiguse kohaselt keelatud.

IV. Ettepanek

66. Seega teen Euroopa Kohtule ettepaneku anda eelotsusetaotluse esitanud kohtu küsimusele järgmine vastus.

Selle kuupäeva määramisel, mil pensionifond on võtnud edasiulatuva meetmed, mis puudutavad töötatud aastaid pärast 17. mai 1990. aasta kohtuotsust Barber (C-262/88, EU:C:1990:209), selleks et rakendada ELTL artikli 157 kohaselt meestele ja naistele võrdse töö eest võrdse tasu maksmise põhimõtet tavalise pensioniea suhtes, ehk küsimuse puhul, mille kohta peab eelotsusetaotluse esitanud kohus ise otsuse tegema, tuleb arvesse võtta asjaolu, et liikmesriigid peavad tulenevalt ELL artikli 19 lõike 1 teisest lõigust koostoimes Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikliga 47 oma õiguses tagama, et võrdne kohtlemine tavalise pensioniea suhtes on siduv kohustus, mis on täielikult rakendatav nii praktikas kui ka õiguses, ning et liikmesriigi õiguses ette nähtud õiguskaitsevahendid ELTL artiklist 157 tuleneva võrdse tasu tagamiseks tavalise pensioniea puhul ei muuda selle õiguse teostamist praktikas võimatuks või ülemäära raskeks. Samal ajal peavad õiguskaitsevahendid, mis tagavad võrdse kohtlemise tavalise pensioniea puhul, olema samad kui sarnaste, puhtalt riigisisese õiguse alusel esitatavate nõuete puhul.

Enne selliste meetmete võtmist ja Barberi perioodi lõppu on *liidu õigusest* tulenev tagasiulatuvalt allapoole ühtlustamise keeld, mille kohaselt ei tohi naistele (soodsamas olukorras olev rühm) määrata sama pensioniiga kui meestel (ebasoodsas olukorras olev rühm), kohaldatav isegi siis, kui pensioniskeemi eeskirjad annavad riigisisese õiguse alusel asjaomase usalduslepingu muutmisel õiguse vähendada tagasiulatuvalt nii meeste kui ka naiste kogutud pensioniõiguste väärtust ajavahemikul, mis jääb skeemi kavandatavatest muudatustest kirjalikult teavitamise kuupäeva ja usalduslepingu tegeliku muutmise kuupäeva vahele.

i — Käesoleva ettepaneku eestikeelse teksti numeratsiooni on punktis 58 pärast selle elektroonilist avaldamist muudetud.

61 28. septembri 1994. aasta kohtuotsus Beune (C-7/93, EU:C:1994:350, punkt 28).

62 28. septembri 1994. aasta kohtuotsus Avdel Systems (C-408/92, EU:C:1994:349).

63 Sellega seoses viitab esimene vastustaja kohtujurist Van Gervenit ettepanekule liidetud kohtuasjades Ten Oever (C-109/91, C-110/91, C-152/91 ja C-200/91, EU:C:1993:158, punkt 19, 4. joonealune märkus ja seal viidatud kohtupraktika).